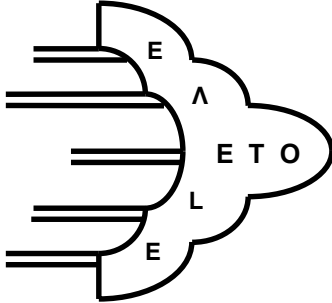

ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΛΕΤΟ)
Hellenic Society for Terminology (ELETO)
ΓΡΑΦΕΙΑ:

Αρτέμιδος 6 & Επιδάουρου, 15125 ΜΑΡΟΥΣΙ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:

Αρτέμιδος 6 & Επιδάουρου, 15125 ΜΑΡΟΥΣΙ

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τηλ.: 210 8662069, 6974321009, 6974754302

Τηλεομ.: 210 8068299, 210 8662069

Ηλ-Ταχ.: valeonti@otenet.gr

Ιστότοπος: <http://www.eleto.gr/>

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΤΟ:

Μελέτη, εκπόνηση, ... και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία...

(Από το Καταστατικό)

Αρ.103 Ιούλιος – Αύγουστος 2010

ISSN 1106-1073

Τιμή: 3 λεπτά

Μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων

Μετά τις Αρχές σχηματισμού όρων (κατά ISO), οι οποίες περιλαμβάνονται στο Ελληνικό Πρότυπο ΕΛΟΤ 402 «Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι» και τις οποίες συνοψίσαμε στο προηγούμενο φύλλο δίνοντας και αντίστοιχα παραδείγματα, σε τούτο το φύλλο θα αναφερθούμε συνοπτικά στα «Παραδείγματα

μηχανισμών σχηματισμού ελληνικών όρων» που περιγράφονται αναλυτικά στο (εθνικό) Παράρτημα Α του παραπάνω προτύπου και διαγραμματικά με το ακόλουθο **ενοιοδιάγραμμα** όπου αναγράφονται οι **όροι** των εννοιών και απεικονίζονται γραφικά οι **σχέσεις** μεταξύ τους. Τα **αμφίαιχμα βέλη** δηλώνουν **συσχετικές σχέσεις** (δηλ. σχέσεις μη ιεραρχικές) ενώ οι **δενδρικές** διακλαδώσεις δηλώνουν **ειδογονικές σχέσεις** (σχέσεις γένους-ειδους) στον κόμβο των οποίων υπάρχει το **γένος** και στα άκρα των κλάδων τα **είδη**.

Καταρχήν διευκρινίζεται ότι με τον όρο **σχηματισμός όρου** καλύπτεται και ο **σχηματισμός ονόματος** γιατί και αυτός υπακούει στους ίδιους κανόνες.

Στην ελληνική, όπως και σε άλλες γλώσσες (π.χ. αγγλική, γαλλική) υπάρχουν τρεις γενικοί τρόποι σχηματισμού όρων:

1. η δημιουργία νέων μορφών (νεοόρων)
2. η χρήση υπαρχουσών μορφών και
3. ο διαγλωσσικός δανεισμός.

1. Οι νέες μορφές (νεοόροι) είναι νέες λεξικές οντότητες που δεν υπήρχαν προηγουμένως και αποτελούν είδος **νεολογισμού**. Τρεις είναι οι κύριοι μηχανισμοί δημιουργίας νέων μορφών: η **παραγωγή**, η **σύνθεση** και η **συντόμηση**.

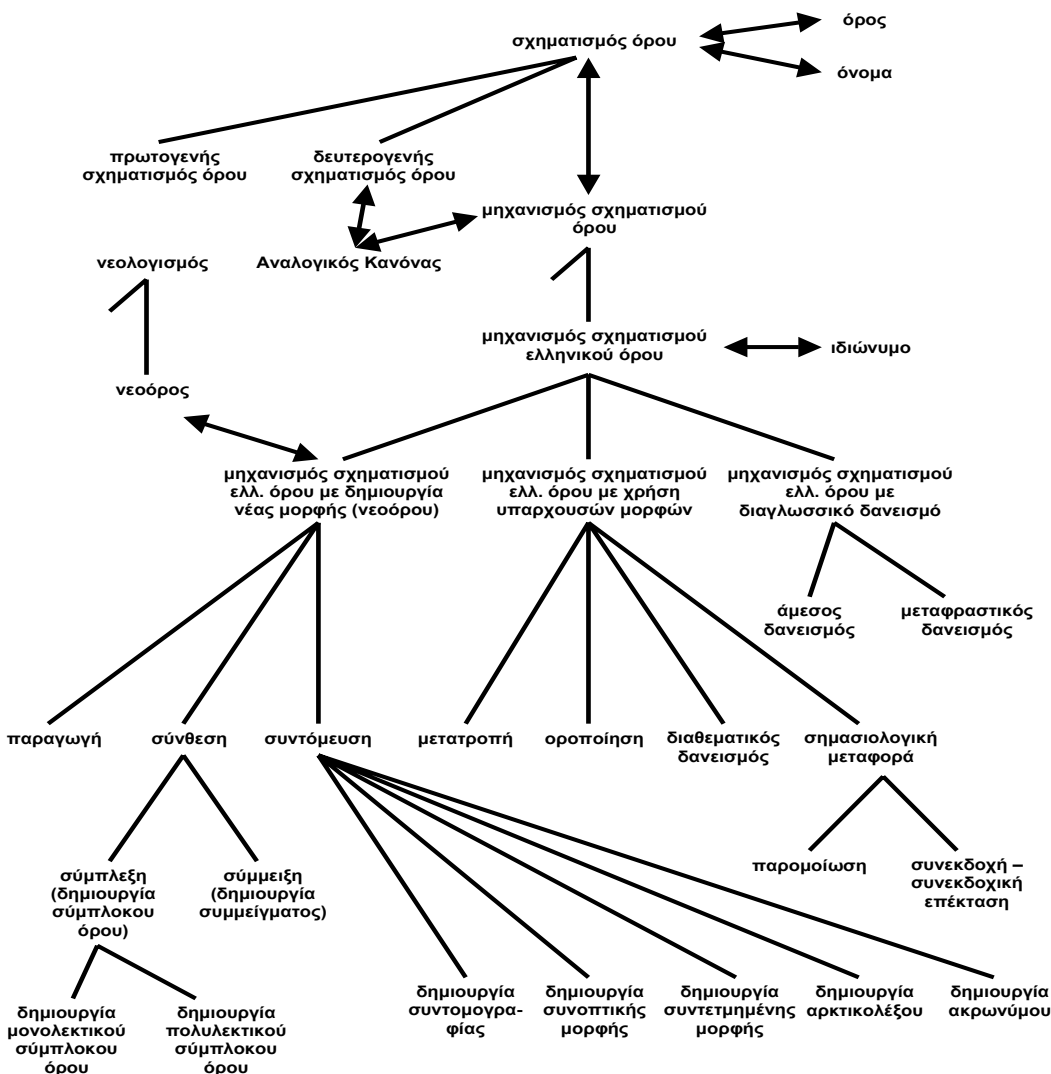
Η **παραγωγή** δίνει παράγωγους **απλούς όρους**.

Η **σύνθεση** διακρίνεται περαιτέρω στη **σύμπλεξη** (που δίνει **μονολεκτικούς ή πολυλεκτικούς σύμπλοκους όρους**) και στη **σύμμιξη** (που δίνει **συμμείγματα**).

Η **συντόμηση** διακρίνεται περαιτέρω στη δημιουργία **συντομογραφίας**, **συνοπτικής μορφής**, **συντετμημένης μορφής**, **αρκτικολέξου** ή **ακρωνύμου**.

Παραγωγή

Με την **παραγωγή** σχηματίζονται νέοι **μονολεκτικοί όροι** με την προσθήκη ενός ή περισσότερων **προσφωμάτων**, σε μια **ρίζα** ή σε μια **λέξη**.

Οι όροι που προκύπτουν από την παραγωγή είναι παράγωγες λέξεις από απλές πρωτότυπες λέξεις (**παράγωγα**) ή παράγωγες λέξεις από σύνθετες πρωτότυπες λέξεις (**παρασύνθετα**).

Παραδείγματα

αριθμ(ός)+-ικός = αριθμικός, λογάριθμ(ος)+-ικός = λογαριθμικός
πλινθί(ο)+-ακός = πλινθιακός, πολυπλινθί(ο)+-ακός = πολυπλινθιακός

Σύνθεση

Με τη **σύνθεση** (σύμπλεξη ή σύμμιξη) σχηματίζονται νέες **μορφές** με συνδυασμό δύο ή περισσότερων **λέξεων** ή **λεξικών στοιχείων** που ήδη υπάρχουν. Η **σύνθεση** εδώ αποτελεί γενίκευση της κλασικής **σύνθεσης** της γραμματικής. Στα **σύνθετα** που προκύπτουν από αυτήν τη διεργασία συμπεριλαμβάνονται **μονολεκτικοί σύμπλοκοι όροι** (που είναι τα κλασικά σύνθετα ή πολυσύνθετα ή επισύνθετα), **πολυλεκτικοί (σύμπλοκοι) όροι** και **συμμείγματα**¹.

Παραδείγματα

απλοί όροι (μονολεκτικοί όροι που περιέχουν μία ρίζα):

εργασία, εργασιακός, ψηφίο, ψηφιακός, θάλαμος, μέσο

μονολεκτικοί σύμπλοκοι όροι (μονολεκτικοί όροι που περιέχουν περισσότερες από μία ρίζες):

συνεργασία, ψηφιοσειρά, ημιθάλαμος, πολυμέσα (κλασικά σύνθετα: αποτελούνται από δύο απλά συνθετικά)

ωτορινολαρυγγολόγος (πολυσύνθετο: αποτελείται από περισσότερα των δύο απλά συνθετικά):

διασυνεργασία, ψηφιοανάλυση, παθολογοανατόμος (επισύνθετα: αποτελούνται από δύο συνθετικά από τα οποία τουλάχιστον το ένα είναι ήδη κλασικό σύνθετο ή πολυσύνθετο):

πολυλεκτικοί (σύμπλοκοι) όροι:

επιστημονική εργασία, ανοιχτός τηλεφωνικός θάλαμος, μέσο κυματικής διάδοσης

συμμείγματα:

δυαδικό + **ψηφίο** = **δ**υφίο

ιστός + **ημερολόγιο** = **ιστολόγιο**

Συντόμηση

Η **συντόμηση** είναι δημιουργία **μορφής** (είτε γραπτής είτε γραπτής και προφορικής) πιο σύντομης από την **πλήρη μορφή** ενός **όρου** ή ενός **ονόματος**.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ Αποτέλεσμα της **συντόμησης** είναι η **συντομομορφή** ή **συντομειωμένη μορφή**. Κατά κανόνα, η συντομομορφή προκύπτει από τα μορφολογικά στοιχεία της πλήρους μορφής (**εξηρητημένη συντομομορφή**). Η συντομομορφή που **επιλέγεται** ως συνώνυμο της πλήρους μορφής βάσει κάποιου χαρακτηριστικού της έννοιας και δεν προκύπτει από τα μορφολογικά στοιχεία της πλήρους μορφής λέγεται **ανεξάρτητη συντομομορφή**² και υπακούει στους κανόνες σχεδιασμού οποιοσδήποτε όρου.

Διακρίνονται οι ακόλουθοι τύποι συντομομορφής:

- **συντομογραφία:** γραπτή **συντομομορφή** που προκύπτει με παράλειψη **λέξεων** και/ή τμημάτων λέξεων της **πλήρους μορφής**, αλλά **προφέρεται** όπως ακριβώς η πλήρης μορφή

Παραδείγματα:

πλήρης μορφή: **σελίδα και τα Δοιπά Διεύθυνση**
 συντομογραφία: **σ. κτλ. Δ/νση**

- **συνοπτική μορφή:** **συντομομορφή** ενός **πολυλεκτικού όρου** ή **ονόματος** που περιλαμβάνει λιγότερες λέξεις από την **πλήρη μορφή** για την απόδοση της ίδιας έννοιας

Παράδειγμα:

πλήρης μορφή: **Γενικό Λογιστήριο του Κράτους**
 συνοπτική μορφή: **Γενικό Λογιστήριο**

- **συντετμημένη μορφή:** **συντομομορφή** ενός **μονολεκτικού όρου** ή **ονόματος** που σχηματίζεται με παράλειψη του πρώτου, του μεσαίου, ή του τελευταίου τμήματος του όρου ή ονόματος

ΣΗΜΕΙΩΣΗ Το αποτέλεσμα είναι ένας **συντετμημένος όρος** ή ένα **συντετμημένο όνομα**.

Παράδειγμα: **προκάτ** (= **προκατασκευασμένος**)

- **αρκτικόλεξο:** **συντομομορφή** που σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα καθενός από τα στοιχεία της **πλήρους μορφής** ενός **σύμπλοκου όρου** ή **ονόματος** και προφέρεται με διαδοχική απαγγελία των ονομάτων των γραμμάτων της.
 Παράδειγμα: **ΙΧ** (= **ιδιωτική Χρήση**) (προφορά: [γιώτα-χι])
- **ακρώνυμο:** **συντομομορφή** που σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα ή συλλαβές όλων ή μερικών από τα στοιχεία της **πλήρους μορφής** ενός **σύμπλοκου όρου** ή **ονόματος** και προφέρεται πάντοτε **συλλαβικά** σαν κανονική λέξη. Παράδειγμα: **ΔΕΗ** (= **Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού**) (προφορά: [δεΐ]).

2. Στη δημιουργία νέων όρων από **υπάρχουσες μορφές** χρησιμοποιούνται οι διεργασίες: **μετατροπή, οροποίηση, διαθεματικός δανεισμός** και **σημασιολογική μεταφορά** πρέπει όμως να λαμβάνεται υπόψη ότι η χρησιμοποίηση υπάρχουσών μορφών ως έχουν μπορεί να οδηγήσει σε **ομωνυμία** (όπως π.χ. στην **οροποίηση** και στον **διαθεματικό δανεισμό**) με αποτέλεσμα σύγχυση ή αμφισβημία. Η χρήση τους, όμως, σε νέους συνδυασμούς (όπως π.χ. με **παραγωγή** ή **σύνθεση**), είναι χρησιμότητα.

Μετατροπή

Η **μετατροπή** είναι η μορφοσυντακτικά διαφοροποιημένη χρήση της **ίδιας μορφής**, π.χ. όταν ένα **επίθετο** χρησιμοποιείται ως **ουσιαστικό** (συχνή περίπτωση).

Παράδειγμα: **κάθετος** (ΕΠΙΘ) → η **κάθετος** (ΟΥΣ)

Οροποίηση

Η **οροποίηση** είναι διεργασία με την οποία μια **λέξη** ή **φράση** της **γενικής γλώσσας** μετατρέπεται σε **όρο** που κατασημαίνει **έννοια** σε **ειδική γλώσσα**.

Παράδειγμα:

(γενική γλώσσα): **αποθήκευση** (τοποθέτηση πραγμάτων ή υλικών σε αποθήκη για φύλαξη)

(πληροφορική): **αποθήκευση** (εγγραφή ενεργού εγγράφου σε μαγνητικό ή άλλο μέσο – π.χ. σε σκληρό δίσκο)

Διαθεματικός δανεισμός

Ο **διαθεματικός δανεισμός** (γνωστός και ως **εσωτερικός δανεισμός**) αναφέρεται στις περιπτώσεις εκείνες όπου μία **ειδική κατασήμανση** σε **ένα θεματικό πεδίο** επαναχρησιμοποιείται σε **άλλο** θεματικό πεδίο για να παραστήσει μια διαφορετική **έννοια**. Τα χαρακτηριστικά που αποτελούν το **βάθος** των δύο εννοιών στα δύο θεματικά πεδία είναι συχνά συγκρίσιμα και εμφανίζουν αναλογία.

Παράδειγμα:

(Χημεία) **αντίδραση** (αλληλεπίδραση μεταξύ δύο ή περισσότερων χημικών στοιχείων ή ενώσεων, που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία άλλης χημικής ένωσης)

(Φυσική) **αντίδραση** (δύναμη ίσου μέτρου και αντίθετης κατεύθυνσης που αναπτύσσεται λόγω της επίδρασης μιας οποιασδήποτε δύναμης)

(Φυσιολογία) **αντίδραση** (η απόκριση του οργανισμού σε λειτουργική ανωμαλία ή εξωτερικό ερέθισμα)

Σημασιολογική μεταφορά στην ίδια ειδική γλώσσα

Η **σημασιολογική μεταφορά** είναι διεργασία μέσω της οποίας **υπάρχων όρος** σε μια **ειδική γλώσσα** χρησιμοποιείται για να κατασημαίνει άλλη **έννοια** με **λογική επέκταση**. Δύο τρόποι σημασιολογικής μεταφοράς είναι οι ακόλουθοι.

¹ Τα **συμμείγματα** σχηματίζονται με δύο διαδοχικές διεργασίες: πρώτα **σύντμηση** και στη συνέχεια **συνένωση**. Το μειονέκτημα των συμμειγμάτων είναι ότι εμποδίζουν τη διαφανή και αναμφισβητητή πρόσβαση στα **χαρακτηριστικά** της έννοιας.

² Ανεξάρτητες συντομομορφές είναι π.χ. α) η μορφή «**ISO**» του International Organization for Standardization (Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης), σε όλες τις γλώσσες β) η μορφή «**ΣΙΑ**» στην ελληνική γλώσσα, για την Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (Central Intelligence Agency – CIA) των ΗΠΑ γ) η μορφή «**ELOT**» στην αγγλική γλώσσα για τον Hellenic Organization for Standardization (Ελληνικό Οργανισμό Τυποποίησης – ELOT).

OROGRAMMA No 103, July – August 2010,
 ISSN 1106-1073
 Bimonthly edition of
 Hellenic Society for Terminology (ELETO)
 Epidavrou & Artemidos 6, GR-15125 MAROUSI GREECE

- Η **παρομοίωση** είναι **κατασήμανση** μιας έννοιας αναλογικά προς άλλη πιο γνωστή ή πιο οικεία. Η παρομοίωση εκφράζεται με ποικίλους τρόπους (π.χ. με παραγωγικά ή συνθετικά μορφήματα όπως **-ειδής**, **-μορφος**, **-σχημος**, ή με επιρρήματα ή επιρρηματικές λέξεις, π.χ. **τύπου**, **εν είδει**, **δικην**). Παραδείγματα:

〈Ηλεκτρονική〉: **δίκτυμα Π, διεπαφή τύπου αρτηρίας**

- Η **συνεκδοχή** και η **συνεκδοχική επέκταση**. Πρόκειται για μια πολύ παραγωγική τεχνική αξιοποίησης **υπαρχουσών μορφών** η οποία στη σύγχρονη γλωσσολογική θεωρία της σημασιολογίας ονομάζεται **συστηματική πολυσημία**. Κατά τη **συνεκδοχή**, το όλον δηλώνεται με το μέρος και αντίστροφα, το υλικό με το πράγμα και αντίστροφα, το κτίριο με τους ανθρώπους που βρίσκονται σε αυτό κ.ά. Η **συνεκδοχική επέκταση** είναι λογική επέκταση σε μια έννοια προσδιορισμού που προσιδιάζει σε άλλη έννοια συναφή με την πρώτη και βασικής σπουδαιότητας για εκείνη. Τόσο η **συνεκδοχή** όσο και η **συνεκδοχική επέκταση** δεν αποτελούν χωριστό μηχανισμό σχηματισμού, αλλά έχουν ευρεία εφαρμογή και μπορούν να θεωρηθούν **οριζόντιος μηχανισμός** που επηρεάζει τόσο την **οροποίηση** όσο και το **διαθεματικό δανεισμό** και συχνά εξασφαλίζουν **γλωσσική οικονομία** στην ορολογία του αντίστοιχου πεδίου.

Παράδειγμα **συνεκδοχής**: 〈πληροφορική〉

συγκεκριμένο: **οθόνη** (τμήμα του Η/Υ πάνω στο οποίο παρουσιάζονται οι πληροφορίες)

αφηρημένο: **οθόνη** (οι πληροφορίες που παρουσιάζονται πάνω στο τμήμα αυτό)

Παραδείγματα **συνεκδοχικής επέκτασης**: 〈κινήτη τηλεφωνία〉

- **κινήτο τερματικό** (τερματικό που μπορεί να μετακινείται είτε ως φορητή συσκευή είτε πάνω σε όχημα)
- **κινήτη επικοινωνία** (επικοινωνία με κινήτα τερματικά)
- **κινήτο δίκτυο** (δίκτυο επικοινωνίας με κινήτα τερματικά)
- **κινήτη υπηρεσία** (υπηρεσία παρεχόμενη μέσω δικτύου επικοινωνίας με κινήτα τερματικά)

(Ο προσδιορισμός «κινήτο» προσιδιάζει – και χρησιμοποιήθηκε πρωταρχικά – στο **τερματικό**, το οποίο πράγματι μπορεί να **μετακινείται** (μπορεί να φέρεται, να μεταφέρεται, να περιάγεται κτλ.). Η **επικοινωνία** (αφηρημένη οντότητα), το **δίκτυο** (συγκεκριμένη οντότητα), η **υπηρεσία** (αφηρημένη οντότητα) προσδιορίζονται ως «κινήτα» χωρίς να έχουν τα ίδια καμιά ιδιότητα «κινήτοτητας», αλλά μόνο επειδή **πραγματοποιούνται, λειτουργούν ή παρέχονται με κινήτα τερματικά**).

3. Ο διαγλωσσικός δανεισμός, σύμφωνα και με την αρχή της γλωσσικής εντοπιότητας (βλέπε προηγούμενο φύλλο του «Ο») καλό είναι να αποφεύγεται. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, όπως στους όρους που είναι ή περιέχουν ξενόγλωσσο κύριο όνομα (π.χ. οι μονάδες μέτρησης) όπου ο διαγλωσσικός δανεισμός είναι μονόδρομος. Ο **διαγλωσσικός δανεισμός** είναι είτε **άμεσος δανεισμός** είτε **μεταφραστικός δανεισμός**.

Άμεσος δανεισμός

Ο **άμεσος δανεισμός** είναι η **πλήρης υιοθέτηση** όρων από άλλες γλώσσες κατά τη διαδικασία του δευτερογενούς σχηματισμού όρων.

Τα **άμεσα δάνεια**, κατά κανόνα, **μεταγράφονται με ελληνικούς χαρακτήρες** στην κοντινότερη απόδοση της προφοράς του ξενόγλωσσου όρου – με τον απλούστερο δυνατό τρόπο – και εντάσσονται στο **φωνολογικό σύστημα** της ελληνικής (δηλαδή δεν προφέρονται με φθόγγους που δεν έχει η ελληνική γλώσσα). Από αυτά τα άμεσα δάνεια άλλα είναι αφομοιωμένα και στο **κλιτικό σύστημα** της ελληνικής (κλιτά) και άλλα όχι (άκλιτα). Συχνή εξαίρεση ως προς τη φωνολογική αφομοίωση αποτελεί η προφορά των διψήφων συμφώνων **μπ, ντ, γκ** στο εσωτερικό των λέξεων όταν τα διψήφα αυτά αποδίδουν τα ξενόγλωσσα **b, d, g**, όπου προφέρονται **χωρίς ρινικοποίηση** του πρώτου μέλους των διψήφων ή όταν τα διψήφα **μπ, ντ** αποδίδουν τα συμπλέγματα **mp, nt**, όπου προφέρονται **χωρίς ηχηροποίηση** του δεύτερου μέλους τους (δηλαδή χωρίς τις μετατροπές **p→b, t→d**).

Παραδείγματα:

μοντέλο (από το ιταλ. **modello**), κλιτό, φωνολογικά αναφομοίωτο, προφ. [modέλο]

τέμπο (από το ιταλ. **tempo**), άκλιτο, φωνολογικά αναφομοίωτο, προφ. [τέμπο]

αμπέρ (<ampere μονάδα μέτρησης από το κύριο όνομα **Ampère**), άκλιτο, φωνολογικά αναφομοίωτο, προφ. [αμπέρ].

Μεταφραστικός δανεισμός

Κατά τον **μεταφραστικό δανεισμό** τα μορφολογικά στοιχεία (μορφήματα ή ολόκληρες λέξεις) ενός όρου της γλώσσας πηγής μεταφράζονται **στοιχείο προς στοιχείο** για να σχηματίσουν έναν νέο όρο στη γλώσσα στόχου.

Παράδειγμα:

κοσμοθεωρία (από το γερμ. ουσιαστικό **Weltanschauung**)

4. Πολλές φορές υπάρχουν **κατασημάνσεις εννοιών** που διέπονται από **ιδιάζοντες μορφοσυντακτικούς κανόνες**. Συγκεκριμένα όταν αυτές χρησιμοποιούνται, **η αναφορά γίνεται άμεσα σε αυτές τις ίδιες ως ονόματα των εννοιών που κατασημαίνουν και – έμμεσα – σε δεύτερη μοίρα στις κατασημαινόμενες έννοιες**. Οι κατασημάνσεις αυτές έχουν ονομαστεί **ιδιώνυμα**. Το **ιδιώνυμο** αντιμετωπίζεται και γράφεται ως **κύριο όνομα**. Όταν χρησιμοποιείται μόνο του κλίνεται σαν **κανονικό ουσιαστικό**, ενώ, όταν αποτελεί προσδιοριστικό συνθετικό (π.χ. ενός διλέκτου), τότε μένει αμετάβλητο σε **πίωση ονομαστική**.

Παράδειγμα: 〈Πληροφορική〉 η λέξη **Εκκίνηση** στον σύμπλοκο όρο: **κουμπί Εκκίνηση**. Υπόδειγμα σύνταξης:

«Για να **κλείσετε** τον υπολογιστή σας το πρώτο που θα κάνετε είναι να πατήσετε με το ποντίκι το **κουμπί Εκκίνηση**». Με το πάτημα της **Εκκίνησης** βρίσκεστε στην κοινή αρχή μερικών διαδικασιών μια από τις οποίες είναι το **σταμάτημα** του υπολογιστή σας και μια άλλη είναι η **επανεκκίνηση** του.»

(Στο παράδειγμα αυτό, το όνομα **κουμπί Εκκίνηση**, του οποίου το δεύτερο συνθετικό είναι **ιδιώνυμο**, σημαίνει «το κουμπί που ονομάζεται **Εκκίνηση**» (ο καθένας θα συμπεράνει ότι με αυτό το **κουμπί** ξεκινά ο υπολογιστής: όμως, με αυτό **σταματά** ή **σταματά** και **ξεκινά** πάλι αμέσως ή κάνει και μερικές άλλες εργασίες). Στην περίπτωση αυτή αν λεγόταν «...το **κουμπί εκκίνησης**» θα δινόταν λάθος οδηγία: Θα επρόκειτο για το (φυσικό και όχι λογισμικό) **κουμπί** (πλήκτρο) που πρέπει να πιεστεί στην αρχή για να τεθεί ο υπολογιστής από την κατάσταση της μη λειτουργίας στην κατάσταση λειτουργίας.)

Τα **ιδιώνυμα** σχηματίζονται με τους ίδιους **μηχανισμούς σχηματισμού**, όπως και οι συνήθεις όροι.

Η δραστηρία επιτροπή **ΕΛΟΤ-ΤΕΕ/ΤΕ21**, που εκπόνησε το πρότυπο **ΕΛΟΤ 402** και παρακολουθεί την εξέλιξη του αντίστοιχου Διεθνούς Προτύπου (**ISO 704**), στην επόμενη έκδοσή του μπορεί να περιλάβει και άλλα είδη μηχανισμών σχηματισμού ελληνικών όρων που ενδέχεται να υπάρχουν και δεν είχαν τεθεί υπόψη της.

K.B.

Γλώσσα και ορολογία στα ΜΜΕ: Σφιχτοί εναντίον χαλαρών

Άρθρα που εκπέμπουν σήματα SOS για την κατρακύλα της γλώσσας των ΜΜΕ από τους μεν. Καθησυχαστικές διαβεβαιώσεις από τους δε. Κάνει κακό η γλώσσα των ΜΜΕ, λένε οι μεν. Δεν αποδεικνύεται η επιρροή των ΜΜΕ στη γλώσσα, λένε οι δε. Και στη μέση εμείς που δεν είμαστε ούτε δημοσιογράφοι ούτε γλωσσολόγοι. Αν δεν έχουμε ήδη στοιχηματίσει, θα πρέπει να αποφασίσουμε αν θέλουμε «ένα», «δύο» ή «χι».

Ναι, ίσως πιο πολύ πρόκειται για «θέλουμε» παρά «κρίνουμε». Όταν ο σχετικός ή ο ειδικός εκφέρει μια άποψη, σχεδόν συστηματικά παραλείπει να διευκρινίσει αν θέλει να την έχει. Έχω την άποψη ότι είναι καλό να πλένω τα δόντια μου κάθε βράδυ: όμως θα ήθελα να μην την έχω. Έχω την άποψη ότι είναι καλό να σέβομαι τους κανόνες της ορθογραφίας, της γραμματικής και της σύνταξης της γλώσσας μας: το θεωρώ τιμή μου και καμάρι μου να την έχω. Μέσα μου εύχομαι «ένα». Απέξω μου δεν θα συνθηκολογήσω εύκολα με κάτι λιγότερο από «χι».

Θα ήθελα να έχω έναν οπαδό των «χαλαρών» μπροστά μου για να τον ρωτήσω «εσύ, κύριέ μου, τι του λες του παιδιού σου, να γράφει με όποια ορθογραφία το εκφράζει καλύτερα;» «Η μήπως έχεις κι όλας ζητήσεις από το δάσκαλο να μη διορθώνει τα ορθογραφικά λάθη του παιδιού για να αναπτύξει ελεύθερα το δικό του στυλ;». «Πού και πώς βάζεις το όριο ανάμεσα στο πού επιβάλλεται να είμαστε «χαλαροί» και στο πού επιτρέπεται να είμαστε «σφιχτοί»; Νομίζω άνοιξα το ντέρμπυ κερδίζοντας κόρνερ.

Γράφτηκε σε επιφυλλίδα του ημερήσιου τύπου¹ και σχολιάστηκε επιδοκιμαστικά² ότι η γλώσσα δεν επηρεάζεται από τα ΜΜΕ. Ότι τα ΜΜΕ διαδίδουν λέξεις, δεν τις επινοούν. Μα, λίγο είναι να τις διαδίδουν; Μήπως έτσι δεν παγιώνονται; Και για ποια ΜΜΕ

μιλάμε; Προσεκτικότερη μελέτη των αναφορών δείχνει ότι πρόκειται κυρίως για έρευνες της επιρροής της ραδιοηλεκτρονικής. Αντίθετα, συστηματική σύγκριση της γλώσσας των εφημερίδων και της ορολογίας της οικολογίας από την **Pasqualine Dury**³ κατέδειξε σχέση αμφίδρομη. Είναι γνωστό ότι επιστημονικοί όροι μεταφέρονται με τον καιρό στην καθομιλουμένη σε θέματα που ενδιαφέρουν το ευρύ κοινό, όπως το περιβάλλον. Η **Dury** έδειξε ότι η αυξανόμενη χρήση λέξεων σε άρθρα εφημερίδων τις βοηθά να μεταπηδήσουν στην ορολογία ενός θεματικού πεδίου. Γι' αυτό θα παρακαλέσω τους καλούς συναδέλφους της ομάδας των *χαλαρών* να επανέλθουν με επιπλέον στοιχεία. Επίσης, θα τους παρακαλώ να τοποθετηθούν, πριν αποκτήσουν τα στοιχεία, στα παρακάτω ερωτήματα. Αν περίσσειαν τα ευρήματα μελετών που τεκμηριώνουν την επιρροή του γραπτού δημοσιογραφικού λόγου στο γραπτό λόγο κάποιων ομάδων, ες πούμε των φοιτητών, τότε θα αντιμετωπίζαν κι εμάς τους οπαδούς των *σφιχτών* με λιγότερη συγκατάβαση; Μήπως ούτε τα λεξικά επηρεάζουν τη γραπτή γλώσσα; Και μήπως τα λεξικά δεν επηρεάζονται από κείμενα εφημερίδων;

Σε αφιέρωμα κυριακάτικης εφημερίδας στις τηλεπικοινωνίες⁴ διαβάσαμε για τους «*παροχές τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών*» και στην αμέσως επόμενη σελίδα για τον «*ανταγωνισμό μεταξύ παρόχων*». *Παροχές* ή *πάροχος*; Έχει σημασία ποιο από τα δύο; (Έχει σημασία αν πούμε *προβολέας* ή *πρόβολος*; Σημ.: στην Τεχνική Μηχανική, «*πρόβολος*» είναι πλάκα στηριγμένη σε μία της πλευρά, όπως π.χ. τα μπαλκόνια.) Δεν πρέπει να διαλέξουμε; Δεν πρέπει να έχουμε διαδικασίες επιλογής εφόσον πρόκειται για τεχνικούς όρους; Τρέμω μήπως οι απαντήσεις και σ' αυτές τις ερωτήσεις επηρεάζονται από τις ομάδες των *σφιχτών* και των *χαλαρών*. Πιο πολύ φοβάμαι πως *ναι*, λιγότερο ελπίζω στο *όχι*.

Η **Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας** καθώς και ομάδες ορολογίας ειδικών περιοχών, όπως η **Μόνιμη Ομάδα Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας** (http://www.moto-teleterm.gr/moto_gr.htm), έχουν σκοπό το νοικοκύρεμα των όρων, ιδιαίτερα σε γρήγορα εξελισσόμενους τομείς με μεγάλο αριθμό εισαγόμενων από τα αγγλικά όρων και άρα μεγάλες ανάγκες οροδοσίας. Η ορολογική εργασία είναι ομαδική και συναινετική, ενώ οι εναλλακτικοί όροι και οι αιτιολογημένες προτάσεις επιλογής υποβάλλονται σε δημόσια κρίση. Το προϊόν της ορολογικής εργασίας απευθύνεται τόσο στον ειδικό του θεματικού πεδίου όσο και στο μεταφραστικό που αναζητά την απόδοση ενός όρου στα ελληνικά, ενώ συχνά δίνονται και απαντήσεις κατ' αίτηση.

Υπάρχει βέβαια ο φόβος ότι τέτοιες πρωτοβουλίες ορολογικής εργασίας είναι καταδικασμένες να απευθύνονται μόνο στην ομάδα των *σφιχτών*. Για να κάνουμε το «*χι*» πιο πιθανό, αν μη τι άλλο, δε φτάνει να μιλάμε μόνο μεταξύ μας. Εκπροσωπώντας την Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας επικοινωνήσαμε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με τον υπεύθυνο σύνταξης του ένθετου για τις τηλεπικοινωνίες. Πληροφορήσαμε ότι ο *παροχέας* έχει κριθεί ως προτιμώμενος όρος για την απόδοση του αγγλικού όρου **provider**. Δώσαμε και σύντομη τεκμηρίωση, καθώς και οι δύο λέξεις υπάρχουν στο διαχρονικό λεξιλόγιο της ελληνικής γλώσσας (π.χ. στο Μέγα Λεξικόν Δ. Δημητράκου) με τη σημασία «*αυτός που παρέχει*». Κρίθηκε όμως καταλληλότερη αυτή με την παραγωγική κατάληξη «*-έας*» που, σύμφωνα με το ηλεκτρονικό λεξικό Τριανταφυλλίδη, δηλώνει «*πρόσωπο που ενεργεί και ειδικότερα πρόσωπο με ιδιότητα ή επάγγελμα που έχει σχέση με ό,τι εκφράζει η πρωτότυπη λέξη*» (π.χ. *κουρέας, συγγραφέας*). Αν μας ευχαρίστησε από μέσα του ο παραλήπτης δεν το μάθαμε ποτέ.

Δε νομίζω να έχει γίνει δημόσια συζήτηση για την ορολογία σε δημοσιογραφικά κείμενα που καλύπτουν τεχνικά θέματα. Θα ήταν ευχής έργον να υπάρξει κάποια σχετική ανακοίνωση από εκπρόσωπο του δημοσιογραφικού χώρου στο επόμενο **συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»** που διοργανώνει η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας το φθινόπωρο του 2011. Ακόμα καλύτερα θα ήταν να υπάρχουν δύο ανακοινώσεις, η μία να εκπροσωπεί την τάση των *χαλαρών*, η άλλη των *σφιχτών*. Έτοιμοι για στοιχεία;

¹ Πόση επιρροή έχουν τα ΜΜΕ; Σ.Α. Μοσχονάς, Καθημερινή 20-4-2008

² Υποθέσεις, Π. Μπουκάλας, Καθημερινή 11-5-2008

³ Dury, P., 2008, The rise of carbon neutral and compensation carbone: A diachronic investigation into the migration of vocabulary from the language of ecology to newspaper language and vice versa, Terminology, 14:2:230-248.

⁴ Ένθετο «Ανάπτυξη», ΒΗΜΑ, 25-5-2008

M.Π.

Στη ΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΓΕΣΥ³ έλα κι εσύ

1. αντιστοίχιση και αντιστοίχιση

Με αφορμή ερώτημα μέλους, το ΓΕΣΥ εξέτασε και ενέκρινε τη διάκριση της χρήσης των ουσιαστικών **αντιστοίχιση** και **αντιστοίχιση** στη Βάση TELETERM:

Από το αμετάβατο ρήμα **αντιστοιχώ** > παράγωγο ουσιαστικό: **αντιστοίχιση**. Από το μεταβατικό ρήμα **αντιστοιχίζω** > παράγωγο ουσιαστικό: **αντιστοίχιση**

Αν δηλαδή η /antistixisi/ απλώς **υπάρχει** ή **γίνεται** (αυθόρμητα) τότε είναι **αντιστοίχιση** (με ήτα), εάν **επιφέρεται** / **επιβάλλεται** / **διενεργείται** / **διεξάγεται** κτλ. από κάποιον τότε είναι **αντιστοίχιση** (με γιώτα). Φυσικά η διάκριση προκύπτει από το συγκεκριμένο της σχετικής πηγής.

2. tracking και anti-tracking

Από παλιά, ο όρος **tracking** της (ηλεκτροτεχνικής) είχε αποδοθεί στον ΕΛΟΤ ως «**επιφανειακά ρεύματα**». Όμως, εκτός του ότι από μονολεκτικό αγγλικό όρο προέκυψε διλεκτικός ελληνικός όρος, τα **επιφανειακά ρεύματα** είναι **αποτέλεσμα** του **tracking** και όχι αυτό καθαυτό το **tracking**.

Όπως προκύπτει από τους ορισμούς στη Βάση της IEC:

tracking είναι η κατάσταση (υποβάθμιση) της επιφάνειας ενός μονωτικού, που έχει προκληθεί από τοπικές εκκενώσεις οι οποίες σχημάτισαν αγωγή/αγωγικά «ίχνη» με αποτέλεσμα να δημιουργούνται επιφανειακά ρεύματα. **Tracking** είναι δηλαδή η **εμφάνιση/παρουσία τέτοιων «ιχνών»**.

Εξέταση του θέματος από την αρχή και επιλογή όρου με βάση το **ίχνη**: Ήδη το παράγωγο του **ίχνηση** έχει χρησιμοποιηθεί (λεξικό Μεγά Κολαίτη) για την απόδοση της άλλης έννοιας «**tracking**», δηλαδή ως συνώνυμο της **ίχνηλάτσης** (και πράγματι **ίχνηση** και **ίχνηλάτση** μπορούν να θεωρηθούν συνώνυμα για την απόδοση της «**παρακολούθησης ιχνών**»). Εδώ, όμως, η **δημιουργία/εμφάνιση/παρουσία ιχνών** μπορεί να αποδοθεί με το παράγωγο **ίχνηση** (και να θεωρηθεί και νεολογικό ρήμα **ίχνηνω/ίχνηνομαι**).

Με αυτό το σκεπτικό το ΓΕΣΥ υιοθέτησε την πρόταση:

tracking (ουσ.): **ίχνηση** (εμφάνιση επιφανειακών αγωγικών ιχνών)
tracking (επιθ.): **ίχνησικός** (εμφανίζων ή αφορών ίχνηση)
anti-tracking (επιθ.): **αντιίχνησικός** (εμποδίζων την ίχνηση).

K.B.

«ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ»

Το «Ορόγραμμα» είναι διμηνιαία έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ) για την αλληλοενημέρωση των μελών της και ευρύτερου κύκλου αποδεκτών για θέματα της Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας.

Ιδιοκτήτης: Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)

Εκδότης: Κ. Ε. Βαλεοντής, Πρόεδρος της ΕΛΕΤΟ

Συντάκτες φύλλου: Κώστας Βαλεοντής, Μαρίνα Πανατζίδου

Εκδοτική Ομάδα: Κώστας Βαλεοντής, Θεόφιλος Βαμβάκος, Άννα Νικολάκη, Κατερίνα Ζερίτη, Τάνια Βαλεοντή

Τηλέφωνα: 6974321009, 210-8662069

Τηλεμοιότητα: 210-8068299

Ηλ-Ταχυδρομείο: valeonti@otenet.gr

Ιστότοπος (όλα τα φύλλα): <http://sfr.ee.teiath.gr/elet0.htm>

Γίνονται δεκτές συνεργασίες. Απαραίτητες προϋποθέσεις τα κείμενα να είναι σε επεξεργάσιμη ηλεκτρονική μορφή, σύντομα και έτοιμα για δημοσίευση δίχως να απαιτείται παραπέρα επεξεργασία.

Τα δημοσιεύματα που προσυπογράφονται με αρχικά απηχούν τις προσωπικές απόψεις του/της συντάκτη/συντάκτριάς τους, το πλήρες όνομα του/της οποίου/οποίας περιλαμβάνεται στους συντάκτες του εκάστοτε φύλλου.

Τα θέματα των άρθρων της «ΓΩΝΙΑΣ ΤΟΥ ΓΕΣΥ» έχουν συζητηθεί στο ΓΕΣΥ και η δημοσίευση γίνεται ύστερα από απόφασή του.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση ή η αναπαραγωγή κειμένων του «Ο» με την υποχρέωση αφενός να αναφέρεται η πηγή των κειμένων και αφετέρου, προκειμένου περί ολόκληρων άρθρων, να εξακολουθήσουν αυτά να διατίθενται δωρεάν σε κάθε ενδιαφερόμενο χωρίς καμία δέσμευση: σε αντίθετη περίπτωση χρειάζεται άδεια της ΕΛΕΤΟ.

³ ΓΕΣΥ: Γενικό Επιστημονικό Συμβούλιο της ΕΛΕΤΟ